РЕЦЕНЗИЯ

Относно: научната, научно-приложната и професионално-учебната дейност и научноизследователската продукция, представени в конкурса за заемане на академичната длъжност ДОЦЕНТ, в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, учебни дисциплини „Психология на тероризма и воденето на преговори“, „Бизнес (делови) преговори“, „Психология на управлението“, „Психология“ и „Психологично интервю, разпит и самопризнание“, обявен в катедра „Психология и управление на полицията“ на факултет „Полиция“ на Академията на МВР, в Държавен вестник, бр. 73 от 14.08 2026 г.

Рецензент: проф. д-р Иванка Василева Асенова, МВБУ - Ботевград
Кандидат: д-р Диана Анчева Божанова

I. Кратки биографични данни за кандидата

Представената за рецензиране научна продукция на д-р Диана Божанова, която е единствен кандидат в настоящия конкурс, отразява нейните научноизследователски интереси и постижения в областта на полицейската и криминалната психология. Съгласно представената от кандидата декларация научните трудове, с които участва в конкурса, не са използвани за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Документацията отговаря на всички критерии по смисъла на процедурата за провеждане на конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент”.

Наукометричната справка, изготвена в съответствие с действащите нормативни изисквания и правилника на Академията на МВР, удостоверява, че кандидатът отговаря на минималните критерии по шестте групи показатели за участие в конкурса. Събраните 432,5 точки надвишават изискуемия минимум от 400 точки за заемане на академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 3.2. Психология. Не констатирах плагиатство в представените научни трудове и не ми е известно да има доказано по законоустановения ред плагиатство в научната продукция на кандидата.

Информацията, представена в творческата автобиография на д-р Диана Анчева Божанова, ясно очертава нейния целенасочен стремеж към устойчиво професионално развитие, задълбочаване на научната експертиза и утвърждаване в теоретичното и приложното изследване на полицейската и криминалната психология, психологичното подпомагане на професионалната дейност в системата на МВР и комуникацията в условия на криза. Водещо място в нейните професионални и научни интереси заемат воденето на преговори при критични инциденти, психологичните особености на лицата в кризисно състояние и проблемите на достоверността на вербалната информация. Тази тематична насоченост съответства на профила на катедра „Психология и управление на полицията“ и на професионалното направление, в което е обявен конкурсът.

Диана Божанова завършва специалност „Психология“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 1992 г. с професионална квалификация „психолог“ и допълнителна квалификация „учител по психология, обществознание, етика и право“. В периода 2021–2024 г. е докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Психология и управление на полицията“ на Академията на МВР по докторска програма „Психология на дейността“, професионално направление 3.2. Психология. Придобива образователната и научна степен „доктор“ с дисертационен труд на тема „Водене на преговори при демонстративни опити за самоубийство“, удостоверена с диплома № 94 от 25.04.2024 г.

Професионалното развитие на кандидата е последователно свързано с психологична дейност в системата на МВР. От февруари 1993 г. до юни 2016 г. работи като психолог в Института по психология на МВР, а от юни 2016 г. заема длъжността „старши преподавател“ в Академията на МВР. Продължителният практически опит представлява съществена предпоставка за обвързване на преподаването и научните търсения с действителните потребности на полицейската практика.

Професионалното усъвършенстване на кандидата включва обучения по подбор и кариерно развитие, специализирана психодиагностика в сектора за сигурност, управление на критични ситуации, интерактивни форми на обучение и консултиране, както и по методика на обучение на специализираните тактически звена за бързи действия. Пряко свързан с основната ѝ изследователска проблематика е преминатият през 2015 г. курс на ФБР по водене на преговори при кризи (FBI 40-Hour Crisis Negotiation Course).

Преподавателската дейност на д-р Божанова обхваща бакалавърски и магистърски програми, първоначално професионално обучение и курсове за актуализация на професионалната квалификация. Съгласно представената автобиография тя провежда занятия по „Увод в полицейската психология“, „Увод в криминалната психология“, „Психология“, „Бизнес/делови преговори“, „Психология на тероризма и воденето на преговори“ и „Психология на управлението“. Участва и в подготовката на служители по полицейска и професионална психология, психологически аспекти на управленската дейност и детекция на лъжата.

Посоченото участие в научни форуми включва IX международен конгрес по психология, форума „30 години специалност психология“ във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ и международната научна конференция „Социални промени в посткомунистическа Източна Европа“ в Университета по библиотекознание и информационни технологии. В автобиографията са отразени и пет отличия „Писмена похвала“ за периода 2019–2026 г.

II. Оценка на научната и научно-приложната продукция на кандидата

Представената научна продукция има ясно изразена приложна насоченост към психологичните аспекти на полицейската дейност, с акцент върху професионалната комуникация, воденето на преговори при кризисни ситуации и поведението в условия

на риск и повишено напрежение. Тематичната свързаност между професионалния опит, преподаваните дисциплини и публикационната дейност е характерна особеност на академичния профил на д-р Божанова.

В справката са включени седем публикации: хабилитационната монография „Вербални индикатори за лъжа“ (2026), монографията „Преговори при заложнически кризи“ (2026), книгата „Водене на преговори при демонстративни опити за самоубийство“ (2025), разработена въз основа на защитен дисертационен труд, и четири статии.

Списъкът от публикации, които не са представени за рецензиране, включва още 5 статии в тематичната област на полицейската и криминалната психология. Те разглеждат депресията като фактор за суицидно поведение, особеностите на лицата, предприемащи демонстративни опити за самоубийство, воденето на преговори при такива опити, приложението на преговорите при овладяване на критични инциденти и психичните реакции в ситуации на опасност и повишено напрежение. Тези публикации допълват представата за развитието на изследователските интереси на кандидата и очертават устойчивата ѝ ангажираност с проблемите на кризисното поведение и психологическото подпомагане на полицейската дейност.

Прегледът на включената за рецензиране научна продукция позволява условното ѝ групиране в пет тематични полета, които разкриват основните направления на изследователския интерес на д-р Божанова, а именно:

1. *Психологически аспекти на професионалната комуникация в полицейската дейност* (монография: „Вербални индикатори за лъжа“. „Авангард Прима“, 2026; статия: „Психологически особености на работата с хора от третата възраст – жертви и свидетели на престъпления“. Бюлетин на факултет „Полиция“, Академия на МВР, бр. 1 (40), 2020, с. 85–93).

2. *Водене на преговори при кризисни ситуации* (монография: „Преговори при заложнически кризи“. Академия на МВР, 2026; книга, разработена въз основа на защитен дисертационен труд: „Водене на преговори при демонстративни опити за самоубийство“. Академия на МВР, 2025).

3. *Професионално прегаряне и удовлетвореност от професионалното развитие* (статия в съавторство: „Синдромът бърнаут – рискове на професионалното прегаряне при служители от ПБЗН и връзката му с удовлетвореността от професионалното развитие“. Бюлетин на факултет „Пожарна безопасност и защита на населението“, Академия на МВР, бр. 3, 2025, с. 5–10).

4. *Психологични аспекти на тероризма* (статия: „Личността на терориста“. Бюлетин на факултет „Полиция“, Академия на МВР, бр. 18, 2025, с. 64–71).

5. *Психологични аспекти на езика на омразата* (статия: „Езикът на омразата – една по-различна психологична гледна точка“. В: „Социални промени в посткомунистическа Източна Европа“, сборник с доклади от научна конференция с международно участие. София: УниБИТ, „За буквите – О писменехь“, 2024, с. 237–245).

Като основен хабилитационен труд е представена монографията „Вербални индикатори за лъжа“. Разработката обхваща проблематиката от историческото осмисляне и дефинирането на лъжата през възможностите за нейната безинструментална детекция до конкретните тактики за разкриване на измамно поведение в полицейската практика. Централно място заема систематизирането на вербалните индикатори, като са разгледани особеностите на отговорите и разказа, ролята на паметта, езиковите и граматическите характеристики на речта и оценката на валидността на твърденията. Приложната насоченост на труда се изразява в представянето на техники за въздействие при разпит и оперативна беседа. Предложен е и структуриран списък с въпроси за проверка на заявената възраст на имигранти, изпробван в учебни ролеви ситуации, чиито предварителни резултати очертават възможности за последващо изследване. Значимостта на монографията се определя от свързването на психологическото познание за лъжата с анализа и оценяването на информация в конкретен професионален контекст.

Втората монография, „Преговори при заложнически кризи“, разглежда възможностите на преговорите като тактика за подпомагане на полицейските действия при овладяване на ситуации с взети заложници. Разработката разглежда управлението на заложнически кризи с акцент върху принципите, организацията и стратегията на преговорите, съобразени с психологическите особености на участниците и динамиката на кризисната ситуация.. Въз основа на анализа на литературни източници и международна практика, както и на собствения си професионален опит, авторката обобщава техники за установяване на контакт, изграждане на доверие и въздействие върху похитителите. Приложната значимост на труда се изразява в обобщаването на психологически принципи и техники за водене на преговори, насочени към мирно разрешаване на заложнически кризи и запазване на живота и здравето на заложниците.

Книгата „Водене на преговори при демонстративни опити за самоубийство“, разработена въз основа на защитения дисертационен труд, съчетава теоретичен анализ на суицидното поведение с изследване на преговорите като метод за кризисна интервенция. Особено място заема емпиричната основа на разработката, която включва анализ и обобщение на реални случаи от практиката и анкетно проучване сред служители. Въз основа на тях са изведени социодемографски характеристики на лицата, предприели суицидни действия, разгледани са мотивите им и са анализирани прилагането на преговорите и изходът от кризисните ситуации. Научно-приложната стойност на труда се изразява в систематизирането на практически опит и съпоставянето му с професионалните оценки на служителите, ангажирани с кризисното реагиране. Приложната му значимост се очертава във възможността за по-добро разбиране на кризисното поведение и за подпомагане на подготовката за взаимодействие с лица в суицидна криза.

Четирите статии допълват основните изследователски направления и разширяват обхвата на разглежданите психологически проблеми.

Статията „Синдромът бърнаут – рискове на професионалното прегаряне при служители от ПБЗН и връзката му с удовлетвореността от професионалното развитие“,

разработена в съавторство, има научно-приложна стойност с представянето на емпирични данни за проявите на професионално прегаряне в специфична професионална среда. Приносен акцент е съпоставянето на тези прояви според направлението на дейност и заеманата длъжност, както и очертаването на връзката им с професионалната удовлетвореност. Резултатите насочват вниманието към значението не само на непосредствения риск при оперативната работа, но и на организационното натоварване, управленската отговорност и взаимодействието с граждани. Приложната значимост на разработката е в извеждането на насоки за превенция чрез психологическо подпомагане на служителите и ограничаване на неблагоприятните организационни фактори.

Статията „Личността на терориста“ има теоретико-обобщаващ характер и разглежда терористичното поведение във взаимодействието между личностови особености, мотивация, групови влияния и идеологически убеждения. Приносната стойност на разработката се очертава в систематизирането на различни психологически обяснения за въвличането в терористична дейност, с внимание към потребността от принадлежност, социалната идентичност и механизмите за оправдаване на насилието. Съществен акцент в заключението е отхвърлянето на възможността за универсален профил на терориста и необходимостта конкретният случай да се анализира в неговия индивидуален, групов и културно-исторически контекст. Приложната значимост на статията е в предоставянето на теоретични ориентири за психологичен анализ в подкрепа на антитерористичната дейност.

Статията „Езикът на омразата – една по-различна психологична гледна точка“ има теоретико-аналитичен характер и разглежда психологичните механизми за разпространение и утвърждаване на враждебната реч в ежедневното общуване. Приносната стойност на разработката е в съпоставянето на различни обяснителни подходи, свързани със социалното научаване, конформизма, фрустрацията, дехуманизацията и проекцията. Особено внимание е отделено на ролята на медийните модели и анонимността в социалните мрежи за възприемането и възпроизвеждането на агресивни начини на общуване. Приложната значимост на статията е в насочването на вниманието към механизми, чието познаване може да подпомогне превенцията на вербалната агресия и насърчаването на отговорна и уважителна комуникация.

Статията „Психологически особености на работата с хора от третата възраст – жертви и свидетели на престъпления“ разглежда възрастово обусловените промени в психичното и физическото функциониране през призмата на полицейската дейност. Нейната приложна насоченост се определя от необходимостта професионалният подход към възрастните жертви и свидетели да бъде съобразен с особеностите на тяхното състояние и функциониране. В този смисъл публикацията допълва изследванията върху професионалното взаимодействие, като поставя акцент върху познаването на възрастовите особености като предпоставка за адекватна работа с конкретна група граждани.

В своята съвкупност представените трудове очертават устойчив изследователски интерес към психологичните аспекти на полицейската дейност, кризисните преговори и

поведението в условия на риск и напрежение. Тази основна линия се допълва от разработки върху професионалното прегаряне, терористичното поведение и враждебната комуникация. Обединяваща особеност на научната продукция е стремежът психологичното знание да бъде свързано с конкретни професионални задачи и обществено значими проблеми.

III. Цитирания

В представената справка са посочени общо 11 цитирания в пет научни публикации – три цитирания в монография и осем в статии. Общият брой точки за цитиранията е 70 и надвишава изискуемия национален минимум от 50 точки по група показатели „Д“ за заемане на академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 3.2. Психология.“ Цитирани са трудове, посветени на кризисното поведение и воденето на преговори, професионалното прегаряне, психологическите особености на работата с възрастни жертви и свидетели на престъпления, тероризма и езика на омразата. Част от цитиранията са в англоезичното издание International Journal of Economics, Commerce and Management.

IV. Основни приноси в научната, научно-приложната и преподавателска дейност на кандидата

Сред отличителните качества на д-р Диана Божанова се откроява способността ѝ да обобщава и структурира психологическото знание във връзка с конкретни проблеми на полицейската практика и да анализира емпиричен материал, произтичащ от реални професионални ситуации. Съществена характеристика на нейната работа е свързването на научноизследователските интереси с натрупания практически и преподавателски опит. Представените разработки имат приложна насоченост към професионалната комуникация, оценяването на информацията, воденето на преговори и психологическото подпомагане на служителите.

Приемам основните заявени от кандидата приноси като теоретико-обобщаващи и научно-приложни, със следните уточнения относно техния обхват и степен на обоснованост:

1. Представена е систематизирана съвкупност от вербални индикатори, чието регистриране и изясняване може да подпомогне проверката на достоверността на информацията. Приносът се изразява в обобщаването и приложното интерпретиране на научни знания за тези индикатори съобразно задачите на полицейската практика.

2. Разработен е примерен модел, включващ тактики и стратегии за провеждане на разпит и оперативна беседа, насочени към изясняване на противоречия и проверка на представената версия. Научно-приложната му стойност се изразява в структурирането на психологически подходи за събиране и проверка на информация в полицейската практика.

3. Разработен е структуриран въпросник за подпомагане на проверката на заявената възраст на имигранти, предварително изпробван в учебни ролеви ситуации сред служители в АМВР. Научно-приложната му стойност се изразява в прилагането на подхода за повишено когнитивно натоварване към конкретна професионална задача и създаването на основа за последващо емпирично изследване.

4. На основата на емпиричен материал от полицейската практика са систематизирани социодемографски характеристики, мотиви и обстоятелства, свързани с предприемането на демонстративни опити за самоубийство. Научно-приложната стойност на получените обобщения се изразява в подпомагането на оценката на конкретната кризисна ситуация и съобразяването на преговорния подход с особеностите на лицето и неговите преживявания.

5. Обобщени и анализирани са възможностите за прилагане на метода „Водене на преговори“ при суицидни кризи въз основа на практически случаи и анкетно проучване сред служители. Научно-приложният принос се изразява в извеждането на насоки за професионално взаимодействие с лица в криза и за специализирана подготовка на служителите, ангажирани с овладяването на подобни ситуации.

6. Обобщени и систематизирани са основни принципи и стратегии за водене на преговори при заложнически кризи. Научно-приложният принос се изразява в извеждането на насоки за организацията на преговорния екип и провеждането на преговорите съобразно психологическите особености на заложниците и похитителите и динамиката на кризисната ситуация.

7. Въз основа на предходни изследвания са обобщени личностови характеристики, мотиви и социални влияния, свързани с въвличането в терористична дейност. Теоретико-приложният принос се изразява в систематизирането на ориентири за психологически анализ на извършители и лидери на терористични организации при отчитане на индивидуалния, груповия и културно-историческия контекст.

8. Обобщени са възрастово обусловени особености на психичното и физическото функциониране, значими за полицейската работа с хора от третата възраст. Научно-приложната стойност се изразява в насочването към професионално взаимодействие, съобразено с потребностите и възможностите на възрастните жертви и свидетели на престъпления.

9. На базата на проведено в съавторство емпирично изследване са обобщени данни за проявите на професионално прегаряне при служители от ПБЗН и връзката им с удовлетвореността от професионалното развитие. Научно-приложният принос се изразява в анализирането на различията според направлението на дейност и заеманата длъжност и извеждането на насоки за превенция и психологическо подпомагане на служителите.

V. Критични бележки, препоръки

Отделни формулировки в справката за приносите биха спечелили от по-прецизно открояване на авторския принос спрямо съществуващото научно знание и по-

ясно разграничаване на установените резултати от перспективите за последващо изследване.

Препоръчвам д-р Божанова да продължи започнатите изследвания върху професионалната комуникация и воденето на преговори при кризисни ситуации, като разшири емпиричната им основа и задълбочи анализа на условията за успешно прилагане на разглежданите подходи. Перспективна посока е и по-нататъшното разработване и апробиране на предложения въпросник за проверка на заявената възраст на имигранти. Натрупаният професионален и преподавателски опит създава добра основа за продължаване на тази работа и за обвързването ѝ с потребностите на полицейската практика.

VI. Обобщено заключение

Въз основа на посочените констатации, резултат от прегледа на цялостната документация по процедурата, както и от прочита на предоставената за рецензиране научна продукция, заявявам своя положителен вот, на д-р Диана Анчева Божанова да бъде присъдена академичната длъжност „доцент" в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология (учебни дисциплини „Психология на тероризма и воденето на преговори", „Бизнес (делови) преговори", „Психология на управлението", „Психология" и „Психологично интервю, разпит и самопризнание").

Дата: 27.10.2026 г. Подпис:
/проф. д-р Иванка Василева Асенова/